

موسیقی افغانستان

موسیقی افغانستان نقطه عطف زیبایی‌های تنوع قومی و زبانی در [افغانستان](#) است و [فارسی](#)، [پشتو](#) و [ترکی](#) زبان‌های اصلی متن ترانه‌ها را تشکیل می‌دهند. در این کشور سبک‌ها و شیوه‌های گوناگون موسیقی، از [غزل فارسی](#) گرفته تا [راگ هندی](#) رواج دارد. [گام‌های موسیقی](#) عمدتاً [دیاتونیک](#) (بدون [میکروتون](#)) بوده و تا همین اواخر [چندصدایی](#) و هارمونی به شکل غربی آن در موسیقی افغانستان تاثیر چندانی نداشت.

موسیقی افغانستان تا حد زیادی بصورت [ترانه](#) است، با اینحال رپرتوار قابل توجهی از موسیقی بدون کلام نیز وجود دارد. [شعر](#) جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ موسیقی این کشور دارد. میراث شعر [فارسی](#)، که مشترکات فراوانی نیز با [ایران](#) دارد، اهمیت بسیاری در بین مردم داشته و همچنین شعر [پشتو](#) نیز دارای ریشه‌های تاریخی است. متن ترانه‌ها متشکل از موضوعات معدودی است. آهنگ‌های عاشقانه با تم‌هایی از عشق نافرجام و اشاره مکرر به داستان [لیلی و مجنون](#)، بیشتر موضوعات ترانه‌ها را تشکیل می‌دهند و به وقایع جاری و تجربه شخصی کمتر پرداخته می‌شود.

موسیقی افغانستان در سبک‌ها و شیوه‌های گوناگون، هنرمندانی را پروراند که شهرت بعضی از آنان از حدود مرزهای این کشور نیز فراتر رفته‌است. از دهه شصت هجری خورشیدی، افغانستان درگیر خشونت‌های داخلی بوده‌است. از این رو علی‌رغم میراث غنی موسیقی در این کشور، موسیقی سرکوب شده و ضبط برای خارجی‌ها به حداقل رسیده‌است. با اینکه شهر [کابل](#) مرکز فرهنگی افغانستان است در عرصه موسیقی، [هرات](#) جایگاه ویژه‌ای دارد، چرا که وطن موسیقی سنتی افغانستان است و نسبت به سایر ولایت‌های افغانستان موسیقی‌اش به [موسیقی ایرانی](#) نزدیک‌تر است.

تاریخچه موسیقی افغانستان

موسیقی در افغانستان در دوره [آریایی‌ها](#)، سروده‌های [ویدی ریگودا](#) و سروده‌های [گاتاهای اوستا](#) در کوهپایه‌های [هندوکش](#) در دوره [هخامنشیان](#) رونق خوبی داشت. این موسیقی بشکل کورس و دسته‌جمعی با ریتم ذکر می‌گردید. پس از ورود عرب‌ها در خاک افغانستان موسیقی تنها در قریه‌ها بشکل تک خوانی نیمه‌جان باقی مانده بود. در دوره [سامانیان](#)، [گورکانیان](#)، [تمورشاه \(درانی\)](#) موسیقی در دربار رواج پیدا کرد.

در سده نوزدهم میلادی، بر اثر کشمکش‌های داخلی و جنگ‌های خارجی با [بریتانیا](#)، شرایط برای رشد و پرورش هنر موسیقی فراهم نبوده‌است. این هنر در محافل رسمی افغانستان چندان خریداری نداشته و هنرمندان آن که یکی از اقشار پایین‌دست جامعه به شمار می‌آمده‌اند، در همان حال و هوای [موسیقی خراسانی](#) سیر می‌کرده‌اند.

در سال ۱۲۵۸ شمسی (۱۸۷۹ میلادی)، در دوره [امیر شیرعلی‌خان](#) برای اولین بار یک گروه از موسیقی‌دانان هندی به افغانستان آمدند و امیر شیرعلی‌خان به آنها در حوالی خواجه خوردک یعنی [خرایات](#) مسکن اعمار کرد. هرچند این هنرمندان برای هنرنمایی در دربار شاه دعوت شده و در اوایل نیز فقط به همین کار می‌پرداختند، هنر آنان کم کم به

دیگر سطوح جامعه نیز تسری یافت و بدین ترتیب، به مرور زمان مقبولیتی عام در افغانستان پیدا کرد. موج موسیقی هندی که بدین ترتیب وارد افغانستان شده بود، تاثیر عمیقی بر موسیقی نیمه‌جان موجود وارد کرد و ضمن ایجاد تحول در آن، زمینه را برای رشد این هنر مساعد ساخت. از آن سوی نیز این نسل هنرمندان هندی به زودی به کشور افغانستان تعلق خاطر یافتند. و فرزندان آنان به هنرمندان ملی کشور مبدل گردیدند و برای پیشرفت هنر موسیقی در این کشور اهتمام به خرج دادند. یکی از خدمات این استادان، تنظیم دوباره بعضی از آهنگ‌های محلی افغانستان بود در قالب دستگاه‌های موسیقی هندی که بدین ترتیب، این آهنگ‌ها از معرض زوال و نابودی نجات یافته و وارد محافل موسیقی رسمی کشور شد. خدمت دیگر این هنرمندان به موسیقی افغانستان، آموزش این هنر به جوانان، نوجوانان و حتی کودکان مدارس این کشور بود و این امر، در ترویج موسیقی با اصول علمی در آیین کشور بسیار موثر واقع شد. یکی از هنرمندان بزرگ خراباتی که توانست بدین ترتیب هنر موسیقی را از محدوده خرابات بیرون برد و به مراکز آموزشی این کشور بکشاند، [استاد غلام‌حسین](#) بود. اولین استاد افغان بنام استاد قربانعلی نام داشت که استاد و مربی [استاد قاسم](#) و پدر استاد محمدنبی مشهور به (استاد نتو) بود.

در دوره [شاه امان‌الله](#) (۱۹۱۹-۱۹۲۹) موسیقی انکشاف بیشتری یافت و در کنار نظام آموزشی خرابات، نهادهای آموزشی علمی و اکادمیک نیز ایجاد شد که در آنها نوازندگی سازهای غربی آموزش داده می‌شد. دولت برای مدت کوتاه در مکاتب کورس‌های موسیقی را تدریس می‌نمود. یکی از کسانی که در این مسیر خدمات شایانی به موسیقی افغانستان انجام داد، [استاد فرخ افندی](#) بود که از [ترکیه](#) به افغانستان دعوت شده بود. استاد قاسم، استاد غلام‌حسین، استاد نبی‌گل و استاد [محمدحسین سرآهنگ](#) از استادان مشهور وقت بود.

پس از دهه ۱۳۵۰ موسیقی در اجتماع افغانستان جایگاه خوبی را پیدا نموده بود. پس از تحولات در افغانستان موسیقی در شهر کابل بشکل عالی آن انکشاف نمود. در آن زمان گروه‌های هنری انسامبل هنری زنان کورس‌های موسیقی رایگان مکتب موسیقی فاکولته هنرهای زیبا و غیره تاسیس شد. ولی در مجموع در تمام افغانستان، جنگ سدی برای موسیقی گشت. در دوره [طالبان](#) موسیقی حرام دانسته شده و از بین رفت. پس از ۲۰۰۲ دولت کوشش دارد که موسیقی را دو باره مانند سابق احیا کند و فعالیت موفقانه پیش می‌رود.

سبک‌های موسیقی در افغانستان

موسیقی افغانستان چند سبک متفاوت دارد:

موسیقی محلی و سنتی (فلکلوریک)

عبارت از موسیقی محلی یا کلیوالی افغانستان می‌باشد. موسیقی آن عده محلات و سمت‌هایی که شهرت دارند عبارتند از سبک بدخشی، خراباتی، لوگری، قطغنی، هزارگی، داستان سمت مشرقی، سبک غرنی مردم [پکتیا](#)، کلیوالی ملیت [پشتون](#)، ترکمنی، هراتی، قرصک [پنجشیر](#)، و هارمونیک یا چند آواز کشین مردم [نورستان](#) می‌باشد. از هنرمندان معروف محلی‌خوان می‌توان [گل‌زمان](#) (در سبک پکتیایی)، [صفر توکلی](#) (در سبک هزارگی)، [بیلتون](#) (در سبک لوگری) و ناوک هروی (در سبک هراتی) را نام برد.

مسلمانان با رواج موسیقی هندی و سپس غربی در سدهٔ اخیر بر موسیقی محلی افغانستان نیز تأثیرهایی گذاشت. البته این سبک‌های جدید که از رادیوی افغانستان (یگانه وسیلهٔ ارتباط جمعی در آن سال‌ها) را در اختیار داشتند موسیقی محلی را در انزوا قرار دادند. ولی در مواردی نیز این هنرمندان توانستند بعضی از آهنگ‌های محلی را که رو به فراموشی می‌رفتند در قالب جدید بازسازی کنند و در ارکسترهای امروزی به اجرا درآورند. آهنگ‌های معروف «آستا برو» و «نازی جان» از این دسته است که توسط [استاد قاسم](#) بازسازی و بازخوانی شده‌اند. از آن پس نیز [استاد محمدحسین سرآهنگ](#) در اجرای قطعات شمالی و [استاد عبدالوهاب مددی](#) در اجرای قطعاتی از موسیقی محلی هرات و [صادق فطرت](#) «ناشناس» در اجرای بعضی از قطعات [پشتو](#) گام‌هایی در این مسیر برداشته‌اند. این روش حتی توسط نسل جوانتری همچون [فرهاد دریا](#) و [داوود سرخوش](#) نیز پی گرفته شده است که اینان گاه آهنگ‌های محلی را با سازهای غربی اجرا کرده‌اند.

موسیقی مذهبی

این موسیقی پس از ارشاد دین اسلام توسط [نعت](#) خوانان و شاعران سبک [صوفیه](#) و [قوالی](#) خوانان بمیان آمده و فعلاً بمدارج عالی خود رسیده است. موضوع این سبک توصیف خداوند و پیغمبر اسلام و یاران دوره محمد می‌باشد. شعرهای این سبک بعضاً تا ده ساعت طول می‌کشد. معمولاً در پهلوی سرود خوان ۳ تا ۱۰ نفر مکررین و همکاران نیز سرودخوان را یاری می‌کنند. این موسیقی دارای طرزهای [چشتی](#)، روضه‌ای، نوائی و غیره‌اند.

موسیقی پاپ افغانستان

عبارت از سبک جدید است که شنوندگان زیاد دارد. این سبک پس از تاسیس [رادیو افغانستان](#) در سال ۱۹۲۱ بمیان آمده است. این موسیقی پس از وارد شدن انواع آلات غربی بخصوص پس از سال ۱۹۴۰ رونق خوبی را پیدا نمود. در رادیو تلویزیون افغانستان این گونه آواز خوانان را [آماتور](#) (غیر حرفه‌ای) و این سبک را آماتوری می‌نامیدند. مشهورترین آوازخوانان پاپ شادروان [احمد ظاهر](#)، [احمد ولی](#)، [ظاهر هویدا](#)، [استاد زلاند](#)، [صادق فطرت](#) (با نام مستعار «ناشناس»)، بانو [مهوش](#)، بانو پرستو، بانو قمرگل، بانو ژبلا، بانو [نغمه](#)، [رحیم مهریار](#)، [جواد غازیار](#)، استاد زاخیل، استاد مددی، شادکام، [فرهاد دریا](#)، احسان امان و غیره می‌باشد. اولین زن خوانندهٔ [پاپ](#) بانو میرمن پروین و دومین آن بانو آزاده می‌باشد.

موسیقی هیپ‌هاپ افغانستان

عبارتند از موسیقی مدرن با وسایل مدرن می‌باشد. کمپوز و شعرهای این نوع موزیک افغانی بوده و بعضاً مخلوط هم می‌باشد. در تکامل این هنر افغان‌هایی که در [اروپا](#) و [آمریکا](#) زندگی می‌کنند نقش عمده داشته‌اند. مشهورترین آوازخوانان این سبک بانو [مژده](#)، بانو [غزال](#)، [ولی](#)، جاوید شریف، رامین شریف، تیمور جلالی، شفیق مرید، دل‌آغا سرور، نظیر خارا، فواد ساغر، فردین فریاد، [حبیب قادری](#)، [فرهاد دریا](#)، توابع آرش و غیره می‌باشند.

موسیقی کلاسیک

این موسیقی بشکل غزل فارسی ترانه و راگ هندی (نر) یا راگنی (ماده) خوانده می‌شود. مشهورترین آوازخوانان موسیقی کلاسیک افغانستان شادروان استاد محمدحسین سرآهنگ، استاد قاسم، استاد اولمیر، استاد رحیم‌بخش و استاد مهوش که در بین افغان‌ها بسیار محبوب هستند.

در موسیقی شرقی چندین صد مقام وجود دارد. هر مقام از خود یک یا چند راگ و راگنی دارد. بعضی ازین راگها کدام شعر پرمفهوم ندارند ولی در یک تمام آوازها و صداهایی که خواننده ادا می‌کند خیلی منظم و دلپزیر می‌باشد. پرتله‌هایی که خواننده می‌خواند در سایر کمپوزها کلید شمرده می‌شود.

- **مقام:** در غرب بنام ملودی (melody) یاد می‌شود، یعنی از دوازده پرده طبیعی پیانو یا هارمونی ۵ یا بیشتر از پرده‌ها آواز منظم و زیبا را می‌کشد. مثلاً مقام پاری *Sa-Re-Ga-Ma-Pa-Dha-Ni-Sa* همه نر است، یعنی از *Sa* تا *Sa* پرده سفید.
- **سپتک (Saptak):** مجموعه‌ای از دوازده صوت است. از سای (do) بم تا سای (do) زبلیتر در هارمونی ۳ سپتک وجود دارد ولی در پیانو ۶-۷ سپتک وجود دارد.
- **اروی:** نواختن از طرف بم بطرف زیل
- **امروئی:** نواختن از طرف زیل بطرف صوت بم یا آواز غور
- **راگ (Raga):** عبارت از کلید اشکال صوت‌ها در یک مقام‌اند. راگ‌های معمول عبارتند از پاری، بهلاول، بهرمی، سرنگ و گنداره.
- **پرتله:** عبارتند از نوازش در میان یک کمپوز و یا راگ می‌باشد.
- **تال (Tala):** تال طبله را که موافق و موازی با آهنگ باشد. در افغانستان تال‌هایی که زیاد قابل استفاده است عبارتند از تین تال ۱۶، ماتره گیده ۵، ماتره دادره ۷، ماتره چپ تال و یکناله می‌باشد.
- **ماتره (metre):** هر ضربه تال را یک ماتره می‌گویند.
- **تیور (tivra):** در گرامر موسیقی هندوستان مروج است که سُرهای (Svara) پنجم *Pa* یا *Sol*، و اول *Sa* یا *Do* را فاقد نیم سُر می‌دانند یا به اصطلاح فاقد نیم سُر می‌اند. به این اساس از جمله دوازده سُر در یک سپتک یا octave، پنج سُر (تیور/tivra) یا ثقیل و پنج سُر دیگر (کومل/komal) یا خفیف و دو سُر یا نُت مستقل‌اند. در حالیکه در موسیقی غرب اینطور نیست.
- **سُر (Svara):** منظم خواندن را که دلچسپ باشد «سُر» می‌گویند.
- **لهی:** آوازخوان که با تال طبله یا درام منظم و مساوی بخواند دارای لهی‌اند.

آلات موسیقی افغانستان

ریاب ساز ملی افغانستان است و از سازهای زهی، با دسته کوتاه که با دست یا کمانه نواخته می‌شود. سازهای زهی با دسته بلند همچون تنبور، دوتار و دمپوره و همچنین سازهای زهی با دسته خمیده همچون سَرِنده و غیجک رایج هستند. تنبور و دوتار ۱۴-سیم هراتی تنها سازهایی هستند که منحصر به افغانستان می‌باشند. سازهای اصیل افغانستان عبارتند از:

- تنبور
- توله

- [چنگ](#)
- [چهارتار](#)
- [دایره و دف](#)
- [دمبوره](#)
- [دوتار](#)، شامل دوتار هراتی، دوتار ترکمنی و دوتار ازبکی
- [دونلی](#)
- [دُهل](#)
- [دُهلک](#)
- [ریاب](#)
- [ریچک](#)
- [زیرغلی](#)
- [سَرَنده](#)
- [سَرَنی](#)
- [سورنا](#) یا سورنای
- [سه‌تار](#)
- [شیش‌تار](#)
- [غیچک](#)
- [منگی](#)
- [نغاره](#)
- [نی](#)
- [واج](#)

شادروان [استاد محمدعمر](#) و شادروان [استاد رحیم خوشنواز](#) در نواختن ریاب و [بهاء‌الدین مزاری](#) در نواختن تنبور شهرت جهانی داشتند. [استاد عزیز هروی](#) و [استاد گدامحمد](#) از چیره‌دستان در نواختن دوتار هراتی بشمار می‌روند.

بر گرفته شده از : ویکیپدیا